

Het archeologisch onderzoek op de site 'Huis van de Mechelaar' Beffersstraat - Reuzenstraat - Zakstraat

Inleiding

Tijdens de afbraak van de gebouwen op het bouwterrein van het Huis van de Mechelaar, verdwenen de archeologen in de winter 2003-2004 even uit het zicht van de Mechelaars.

Het einde van deze afbraakperiode die het huis Zakstraat nummer 3 spaarde met het oog op restauratie en integratie in het nieuwe complex, was eind februari 2004 voor de archeologen de start van de tweede onderzoekscampagne op het terrein. Het eerdere onderzoek tijdens de zomer van 2003 op de binnenkoer, had uitgewezen dat dit stukje Mechelen reeds bebouwd was vanaf de 13de eeuw en wel met bakstenen huizen.

Het onderzoek kon nu verder uitgevoerd worden op de terreinen die zich eeuwenlang onder de huizen van de Beffersstraat, de Zakstraat en de Reuzenstraat bevonden. Tegen 1 april werd het terreinonderzoek afgerond en trok de archeologische ploeg zich terug in het depot aan de Winketkaai om de vondsten te spoelen, te zeven en te wassen in afwachting van verdere verwerking.

Nieuwsbrief 7

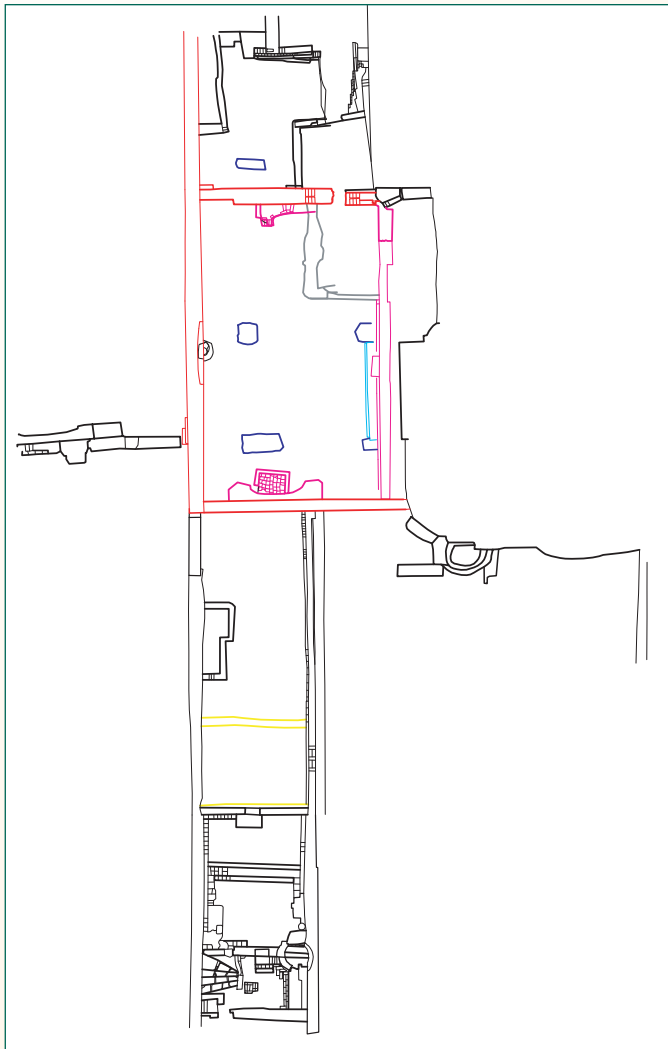
En ook in afwachting van een verhuis want de locatie aan de Winketkaai is voorbestemd voor een nieuwbouwproject en dient nog dit jaar volledig vrijgemaakt. Hoog tijd dus om naar een andere stek uit te kijken om het archeoteam met bureelruimte, werkplaatsen, vondsten en depot onder te brengen.

Begin juli was het zo ver! De voormalige gebouwen van de Groendienst in de Kruidtuin kwamen vrij en werden in de loop van de maand juli reeds ten dele in gebruik genomen door de archeologische dienst. Na enkele dagen sleuren, zwoegen, schilderen en schoonmaken zit de archeologische ploeg kleurig en netjes onder dak en onder de bomen.

De bedoeling is om deze locatie uit te bouwen tot een volwaardige archeologische dienst, die het Mechelse ondergrondse patrimonium zal beheren, behoeden en bewaren, waar alle Mechelaars met hun vragen over archeologie, vondsten en wetgeving ter zake terecht kunnen en waar ook kinderen altijd welkom zijn.

Befferstraet

Nummers 6 en 8

De opvallendste ontdekking van de tweede campagne was het spoor van een 13de-eeuws gebouw dat opgetrokken was in hout. Gezien de dikke lagen verbrande leem die we terugvonden, was het vermoedelijk gebouwd in vakwerk. Bij vakwerkbouw wordt de ruimte tussen de balken opgevuld met leem. Nadat dit gebouw met de grond gelijk gemaakt werd, werd het vervangen door een gelijkaardige constructie, dit keer gefundeerd op zandstenen pijlers.

lagen verbrande leem onder pijler

Maar ook dit gebouw brandde af. De uitgestrektheid van het gebouw kon niet volledig achterhaald worden wegens zware verstoringen in de bodem aan de zijde van de Reuzenstraat en vlak tegen de Befferstraat (plan: donkerblauw, zandstenen pijlers).

De houtbouwfase werd gevolgd door een bakstenen versie van hetzelfde gebouw, waarbij de vroegere zandstenen pijlers herbouwd werden en als fundering dienden (plan: lichtblauw, de versteningsfase; pijler onderaan links is de hoekpijler).

zicht op vier van de zandstenen pijlers met achteraan sporen van de versteningsfase

Voor archeologen en historici is het bijzonder boeiend om de evolutie van houtbouw naar steen te kunnen volgen in het bodemarchief. Het is überhaupt de eerste maal dat dergelijke sporen in Mechelen gevonden worden. Als er al resten van houtbouw teruggevonden worden, zijn het meestal niet veel meer dan wat paalgaten op open ruimtes. Van de zandstenen pijlers zijn mortelstalen genomen die op dit moment geanalyseerd worden. Preciezere dateringen worden binnenkort verwacht. In de 14de eeuw werd het gebouw volledig opgegeven en werd de ruimte in beslag genomen door een groot huis in baksteen, parallel met de huidige perceelsverdeling.

overzichtsfoto.

Het huis was voorzien van een grote haard (plan: rood, de 14de-eeuwse muren).

De funderingsmuren van het gebouw zaten tot 2m diep en waren zeer verzorgd gemetseld, evenals de muren van het gelijkvloers. Het betreft hier dus een imposant huis, waarvan enkele muren voorzien waren van muurnissen.

In de loop van de 15de eeuw werd het huis smaller (waarschijnlijk werd een smalle weg naast het huis aangelegd) en werd de grootste ruimte voorzien van een bakstenen vloer in visgraatmotief. Twee enorme gotische haarden domineerden het vertrek. (plan: roze, 15de-eeuwse muur en twee haarden).

één van beide haarden

Vanaf de 16de eeuw volgde de ene verbouwing de andere op, met telkens nieuwe vloeren. Een deel van het oorspronkelijke 14de-eeuwse gelijkvloers werd in gebruik genomen als keldertje. Erg belangrijk is de bouw van een beerput (2x2 m en meer dan 2 m diep) in de 16de eeuw achter het huis.

Het gewelf was grotendeels intact. Deze beerput werd meerdere malen herbouwd en bevatte veel huisraad, daterend vanaf de 16de tot de 18de eeuw. Hopelijk kan deze vondst ons meer leren over de sociale positie van de eigenaars (plan: geel, grote beerput). Aan welk huis de put moet worden toegeschreven is nog onduidelijk aangezien hij ook kon behoren bij huisnr. 3 van de Zakstraat of geïnd kan hebben voor gemeenschappelijk gebruik. Een tweede beerput, in het huis zelf, blijft voorlopig nog ongedateerd (plan: grijs, beerput).

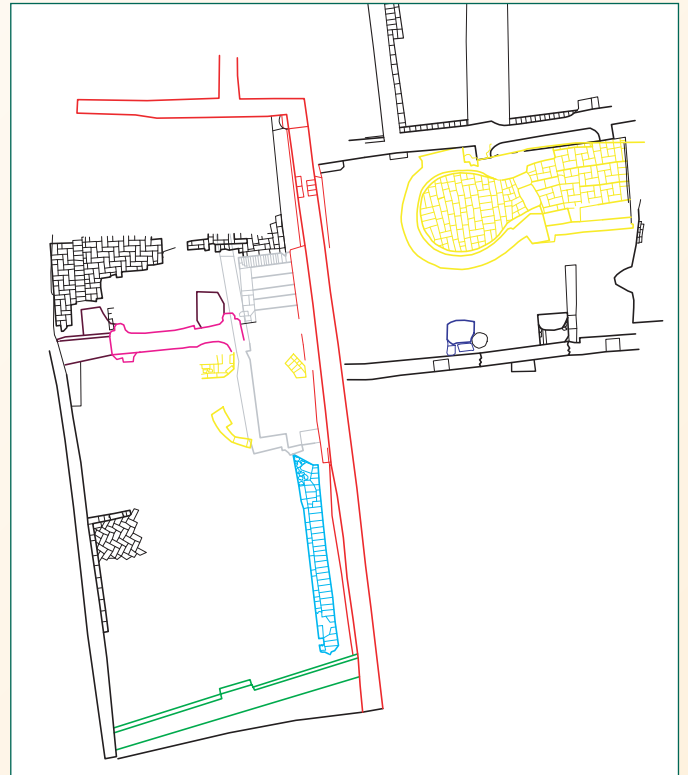
Reuzenstraat

De kant van de Reuzenstraat werd slechts vluchtig onderzocht, deels wegens tijdsgebrek en deels wegens de zware recente verstoringen. Enkele haarden, waarvan eentje met verschillende lagen smeltafval van metaal, een beerput en een keldertje kunnen hier nog vermeld worden.

haard gebruikt voor metaalbewerking

Zakstraat

Nummer 5

Het oudste niveau dat de archeologen bereikten, bestond uit een zwart pakket zand waarin zich veel organisch materiaal bevond. Hetzelfde pakket ging trouwens ook het 13de-eeuwse houten huis aan de Bafferstraat vooraf maar dit kon wegens tijdsgebrek nauwelijks onderzocht worden. Boven op dit zwarte pakket werd in de 13de eeuw in de Zakstraat een huis aangelegd met een vloer in zandige leem. De afmetingen van het huis kunnen niet gereconstrueerd worden omdat vele verbouwingen slechts één muur gedeeltelijk spaarden (plan: lichtblauw, muur).

muur zichtbaar in het grondvlak

Zeker is wel dat de ligging afweek van de huidige percelingsindeling. Na afbraak werden de bakstenen gebruikt voor de bouw van twee dwarsmuren (plan: groen, één van de twee dwarsmuren; roze, de tweede is niet zichtbaar want zit onder de haard)

In de 14de eeuw wordt de perceelsscheiding tussen huisnummers 5 en 7 vastgelegd, en het grondplan van het 14de-eeuwse huis loopt dan ook ongeveer gelijk met het moderne huis (plan: rood, muur).

overzichtsfoto.

Wellicht in dezelfde periode werd een keldertje met rechthoekige nissen in het huis gestoken, waarvan een gedeelte achteraf weer werd opgevuld met een trap die de halve ruimte in beslag nam (plan: grijs, kelder en trap).

kelder en trap

De bedoeling van de hele constructie is nog onduidelijk. In de loop van de 15de eeuw wordt het huis versmald en wordt er waarschijnlijk een wegje naast het huis aangelegd. Boven op één van de dwarsmuren wordt er ook een grote dubbele haard gebouwd (plan: roze, haard).

dubbelzijdige gotische haard

De twee ruimtes kregen een vloer in baksteen, respectievelijk in visgraat- en elleboogverband. Het kleine keldertje werd opgevuld en er werd een oven bovenop gebouwd.

Hier bleef echter niet veel van over (plan: geel, resten van oven).

resten van oven

De grote dubbele haard werd in één kamer vervangen door een andere monumentale haard (plan: paars, twee haardwangen). Later werden de haarden dichtgemetseld, het huis werd weer uitgebreid tot aan Zakstraat nummer 3 en verschillende tegelvloeren volgden elkaar op tot in de 20ste eeuw.

Weetje! In het begin van de 17de eeuw was het huis eigendom van een zekere Guilliam (Willem) Felix, een rijke koopman in zijdelaken die correspondeerde met Rubens. Hij was tevens kerkmeester van Sint-Rombout, waar hij ook begraven ligt. Of hij effectief in het huis gewoond heeft is onzeker. (met dank aan prof. em. C. Van de Velde)

Nummer 7

Het erf van huis nummer 7 werd reeds in de vorige campagne onderzocht. De opvallendste vondst onder het moderne huis was een grote gemetselde oven (plan: geel, oven).

Bij het verwijderen van de tegelvloer kwamen 12 kommen in rood aardewerk aan het licht, alle van dezelfde vorm maar met licht verschillende afmetingen.

twaalf potten onder hardvloer

Ze waren allemaal omgekeerd op een oudere ovenvloer gezet. Uit deze positie kunnen we hun functie afleiden: deze potten dienden om het opstijgend vocht onder de vloer op te vangen en om te zetten in condens, waardoor de vloer zelf droog bleef. De potten waren blijkbaar speciaal voor dit gebruik gemaakt en vertoonden verder geen gebruikssporen.

De oven kende twee fases, één met een normale tegelvloer (niet op het plan zichtbaar) en een herbouwfase met de potten onder de vloer. De jongste oven was lichtjes verschoven ten opzichte van de oudste, maar de meeste muren waren hergebruikt. De oudste oven was op zijn beurt gezet tegen een 14de- of 15de-eeuwse dubbele haard en dateert zelf waarschijnlijk uit de 16de eeuw.

Een andere leuke ontdekking was een beeldhouwd hoofdje in zandsteen dat verwerkt was in de fundering van een haardwang. Het stelt een nar voor (plan: blauw, haardwang waarin hoofdje gemetseld is).

Waar het hoofdje oorspronkelijk vandaan komt, is niet geweten.

haardwang met hoofdje

Noodonderzoek!

Op 29 september 2004 werd de archeologisch dienst door P. Temmerman gehint dat tussen de betonnen heipalen die het nieuwe Huis van de Mechelaar zullen schragen, resten van enkele houten planken te voorschijn kwamen.

Het leek wel om een gedeelte van een houten tonput te gaan. Die bevond zich op een plaats waar de archeologen niet hadden gegraven wegens tijdgebrek gekoppeld aan wateroverlast. Nu bij de bouwwerken constant bemaald wordt, is het algemene waterpeil op de site een stuk gedaald en wordt het mogelijk dieper gelegen structuren vrij te leggen. Ongeveer de helft van de houten 'put-met-inhoud' bleek nog aanwezig.

Omdat in Mechelen tot nu toe nog maar 1 houten tonput werd opgegraven, werd besloten een poging te doen om te redden wat nog kon. Het moest in ieder geval vlug gaan want graafmachines waren de bodem aan het voorbereiden om er de volgende dagen beton te storten...

De werfleider gaf onmiddellijk toestemming aan de archeologen om op 30 september in de namiddag een poging te ondernemen dit karweitje tot een goed einde te brengen. Hij verleende tevens alle hulp en bijstand die nodig was om op een veilige manier zo snel en doeltreffend mogelijk te kunnen werken.

Het bleek inderdaad om een houten waterput te gaan die in loop der tijden (wellicht vanaf de 16de eeuw) was gebruikt als beerput.

Een kleine helft van het houtwerk was nog aanwezig. Negen brede eiken planken van 1,60m lang konden gerecupereerd worden. Ze werden zowel aan de binnen- als aan de buitenzijde met elkaar verbonden door mooi afgewerkte hoepels en waren onderaan verbonden met een houten ring. De onderste verbindingshoepel bleek met biezen omwikkeld.

Ook de vulling was verrassend. Naast een achttal bijna volledige potten en kruikjes in aardewerk en steengoed, te dateren rond de 16de eeuw, bleken er opvallend veel kersen- of kriekenpitten in de vulling aanwezig. Takjes en bladeren van bomen konden nog duidelijk herkend worden.

En tussen alle smurrie bleek zich ook nog een bijna volledige 'houten trip' te bevinden. Dit is een soort hoge houten sandaal met lederen riempje die in onze streken in de 15de en 16de eeuw frequent gedragen werd.

Verder onderzoek van het hout van de put zal ons een idee moeten geven van zijn ouderdom en mogelijk ook van de herkomst van het hout.

Samenstelling en teksten

Lieve Lettany
Liesbeth Troubleyn

Fotografie
Stad Mechelen

Verantwoordelijke uitgever:
Koen Vancraeynest - Stadssecretaris

D/2004/0797/053